

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Saša Fišer

Estetska kirurgija skozi prizmo feminizma

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Saša Fišer

Mentor: red. prof. dr. Aleš Debeljak

Somentor: asist. dr. Tomaž Krpič

Estetska kirurgija skozi prizmo feminizma

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

Zahvala

Dr. Tomažu Krpiču in dr. Alešu Debeljaku za navdih in strokovno pomoč.

Domačim za podporo in potrpežljivost.

Mojim puncam in fantu za vso pozitivno energijo.

Estetska kirurgija skozi prizmo feminizma

Feministična kritika estetske kirurgije se je razvila zaradi dejstva, da je okoli 90 % posegov izvedenih na ženskah. Samo v ZDA je bilo leta 2002 izvedenih 6,9 milijona lepotnih operacij, kar je 203 % več kot leta 1997. Feministične kritike estetske kirurgije so se sprva nanašale na tveganja in posege v zdravo telo, pozneje pa so se osredotočile na spremembe konceptualizacije telesa in identitete. Priča smo kulturnemu sistemu, ki pri ženskah vzbuja permanentno nezadovoljstvo z lastnim videzom. Feministična misel je zraven lepotnega imperativa kritična tudi do imperativa mladosti. Estetska kirurgija je del antistarostnih tehnologij in diskurza družbenega odpora do starosti. Ženske se soočajo z dvojno diskriminacijo: na osnovi spola in starosti. Večina feministk se strinja, da estetska industrija predstavlja tehnologijo, ki ženska telesa kolonizira v skladu z lepotnimi ideali. V osnovi se feministična stališča o estetski kirurgiji delijo na dva tabora. Prvi se osredotoča na pritiske, standarde in interese patriarhalne kulture, drugi pa na potencialne pozitivne in osvobajajoče aspekte estetskih praks. Sodobne feministke se za boljše razumevanje fenomena zavzemajo za teoretični model, ki bi obenem vseboval koncept družbenih pritiskov in individualnih odločitev.

Ključne besede: feminizem, estetska kirurgija, imperativ lepote, imperativ mladosti

Aesthetic surgery through the prism of feminism

The feminist critique on aesthetic surgery has arisen due to the fact that 90 % of the operations are carried out on women. In 2002, there were as much as 6.9 million aesthetic surgeries carried out in the USA - that is 203 % more than in 1997. In the beginning, the feminist critique on cosmetic surgery referred to risks and procedures on the human body and, later on, focused on the change of body and identity conceptualization. We face a cultural system that stimulates a woman's permanent discontentment with her visual appearance. The idea of feminism is not only critical towards the beauty imperative but also addresses the imperative of youth. Aesthetic surgery is a part of the anti-age technologies and discourse of ageism. Women witness double discrimination - on the basis of sex and age. The majority of feminists agree that the aesthetic surgery represents a technology which colonizes women's bodies in accordance with the ideals of beauty. In general, the feminist opinion on cosmetic surgery can be observed from two standpoints. The first one focusing on the pressure, standards and interests of the patriarchal culture, and the second one on potential positive and emancipating aspects of the cosmetic practice. For a better understanding, modern feminists strive for a theoretical pattern that would comprise the concept of social pressure and individual's own decisions at the same time.

Key words: feminism, aesthetic surgery, imperative of beauty, imperative of youth

KAZALO

1 UVOD	6
2 FEMINIZEM	8
2.1 ZGODOVINA FEMINIZMA	8
2.2 FEMINIZEM IN TELO	9
2.3 FEMINIZEM IN MICHEL FOUCAULT	11
3 ESTETSKA KIRURGIJA	13
3.1 RAZŠIRJENOST ESTETSKE KIRURGIJE	13
4 FEMINISTIČNA KRITIKA ESTETSKE KIRURGIJE	16
4.1 ESTETSKA KIRURGIJA KOT ZATIRANJE	18
4.2 ESTETSKA KIRURGIJA KOT OSVOBODITEV	22
4.3 ESTETSKA KIRURGIJA KOT UPOR.....	24
5 ESTETSKA KIRURGIJA IN DRUŽBENI ODPOR DO STAROSTI	27
6 SKLEP	32
7 LITERATURA	34

1 UVOD

Dandanes se družbeno vrednotenje videza in telesa kaže na vseh ravneh življenja. Tematike o telesu polnijo medijske tekste, strokovne debate in vsakdanje pogovore. Telo je postalo centralnega pomena za identiteto in staranje, zato ohranjanje mladostnega in lepega videza postaja vseživljenjski projekt, ki zahteva mnogo časa, energije in denarja. Estetska kirurgija predstavlja eno izmed družbenih načinov kolonizacije teles v skladu z ideali lepote in mladosti. V diskurzu estetske kirurgije medicina in znanost preko ideologije potrošniške kulture definirata meje sprejemljivega videza. Estetska kirurgija je po eni strani sredstvo družbene kontrole, obenem pa strategija, ki ženskam omogoča kontrolo nad svojim telesom.

V diplomskem delu obravnavam dve področji: feminizem in estetsko kirurgijo. Osredotočila se bom na estetsko kirurgijo, ki jo sestavljajo prakse, ki niso povezane s prirojenimi napakami, opeklinami in poškodbami, pač pa prakse na telesih, ki so načeloma normalna in zdrava. Fokus diplomskega dela bo feministična tematizacija imperativa lepote in mladosti, ki ga reproducira estetska kirurgija. Menim, da je estetska kirurgija lep prikaz družbene manipulacije s posameznikovo telesno identiteto. Zanimalo me bo, na kakšen način patriarhalna družba manipulira z ženskimi telesi. Vprašala se bom, če praksa estetske kirurgije ženske osvobaja ali zatira.

Cilj diplomske naloge je z branjem feministične literature osvetliti fenomen razširjenosti in popularnosti estetske kirurgije. Menim namreč, da je praksa, glede na razširjenost, premalo raziskana. Družba vse premalo upošteva negativne aspekte estetske kirurgije, saj dominanten diskurz uspešno ignorira oz. zavrača feministično kritiko. Komerzialna medicina, mediji in dominanten diskurz namreč družbeno konstruirajo kulturne imperitive lepote in mladosti.

Moja teza je, da feministični diskurz prakso estetske kirurgije dojema kot zatiranje ženskih teles. Predpostavljam, da je večina feministk mnenja, da je estetska kirurgija le še ena vrsta družbeno-patriarhalnih dejavnikov, ki reproducirajo žensko nezadovoljstvo in pasivnost.

Pri obravnavi feminističnih stališč valja omeniti, da se bom osredotočila na moderni zahod, torej ZDA in Evropo, kjer sta tako estetska kirurgija, kot feministična tradicija najbolj razviti. Kritika estetske kirurgije se je namreč razvila šele pred kratkim, najbolj množična pa je ravno na Zahodu.

Diplomskega dela se bom lotila z analizo sekundarnih virov, predvsem feminističnih tekstov. Feministična stališča o estetski kirurgiji bom med seboj tudi primerjala. Prav tako bom upoštevala nekatere statistične podatke o uporabi in porastu estetske kirurgije. Za lažje razumevanje feministične kritike estetske kirurgije bom predstavila feministični pogled na žensko telo in feministično interpretacijo teorije filozofa Michela Foucaulta. Njegova teorija v feminističnih krogih predstavlja poglobljen prispevek k razumevanju disciplinarnih telesnih praks, preko katerih deluje patriarhalna oblast. Nato bom predstavila še razširjenost in problematičnost estetske kirurgije in feministično obravnavo le-te. Tematizacijo estetske kirurgije bom povezala z družbenimi ideali lepote in mladosti. Sodobne feministke vse bolj poudarjajo, da je estetska kirurgija prav tako del anti-starostnih tehnologij in mentalitete, ki reproducira družbeni odpor do staranja. Menijo, da je kult mladosti povezan s patriarhalno ideologijo, saj ne bi obstajal brez nemočnih starejših žensk.

2 FEMINIZEM

2.1 Zgodovina feminizma

Splošno prepričanje je, da je feministka tista, ki trdi, da so ženske diskriminirane na podlagi biološkega in družbenega spola ter da bi za večjo enakopravnost bile potrebne radikalne spremembe v socialni, ekonomski in politični ureditvi družbe. Je pa feminizem več kot le mnenje, saj ga sestavlja raznolika zbirka socialnih teorij, političnih gibanj in moralnih filozofij, ki jih motivirajo izkušnje žensk. Kot socialno gibanje se v prvi vrsti osredotoča na zmanjšanje oz. celo izničenje neenakosti med spoloma in promoviranje pravic ter interesov žensk v družbi.

Kot pojem za označevanje političnega gibanja je v splošno rabo prešel okoli leta 1910 v Franciji. Obenem se je izraz konec 19. stoletja ponekod nanašal tudi na pojav t.i. »nove ženske«. Nova ženska, ki je predstavljala feministični ideal izobražene in neodvisne ženske, je konec 19. stoletja premikala meje patriarhalne družbe. Danes je pod oznako »feminizem« mogoče najti množico različnih stališč, gibanj, »družbenih praks«, teorij, verovanj, pobud in pomenov, tako da je poskus njihovega poenotenja v enem samem imenu, cilju in razlagi skorajda nemogoč. V osrčju modernega ženskega gibanja se je razvil paradoks, saj je po eni strani obstajala splošnost kategoričnega poziva vsem ženskam kot potencialnim udeleženkam, po drugi strani pa se je razvila vrsta različnih fragmentiranih in samoorganiziranih oblik ženske politike. In vse so bile poimenovane z istim izrazom: feminizem.

Pri iskanju korenin feminizma se vse začenja pri predpostavki, da je to aktivna želja po spreminjanju položaja žensk v družbi, v nadaljevanju pa feminizem obvelja kot družbeno gibanje za spremembo položaja žensk (Jalušič 1992, 23). Začetke feminizma oz. ženskih gibanj najdemo že v zapisih iz rimskih časov, ko so se ženske uprle zakonu Marcusa Polusa Catoja, ki je omejil uporabo javnih dobrin za ženske. Ta upor je bil izjema, saj je v zgodovini mogoče najti le majhno število ženskih glasov, ki so se borili proti manjvrednemu položaju. Francozinja Christine de Pisan, ki je živela v 15. stoletju, velja za prvo javno feministko, ki se je zavzemala za izobraževanje žensk. Čeprav latentno prisotno, pa je bilo zagovarjanje ženskih pravic vse do razsvetljenstva postavljeno v ozadje javnih debat. Po sprejetju Deklaracije o pravicah človeka in državljana so ženske zahtevale svobodo in enakost tudi zase. Sledili so zagovori ženskih pravic. V Franciji jih je zagovarjala Olympe de Gouges, v Nemčiji Theodor von Hippel, v Angliji pa Mary Wollstonecraft. Proti koncu 19. stoletja se je feministična ideja razširila po Evropi in ZDA. Vzdušje in debate so vrhunec dosegle z

ustanovitvijo Združenja sufražetek, ki so leta 1918 dosegle volilno pravico za ženske v Veliki Britaniji in ZDA.

Po dosegu tega cilja je sledilo skoraj 40-letno zatišje, ki ga je prebil šele drugi val feminizma. Ženske so se pridružile gibanju za državljanske pravice in protestom proti vojni v Vietnamu. Ob ustanavljanju ženskih gibanj in organizacij so feministke začele diskutirati o izvoru ženske podrejenosti, naravi družbenega spola, vlogi družine in ženski seksualnosti. Razvila se je množica feminizmov in z njimi množica interpretacij istega problema. Številna ženska gibanja so temeljila na konceptu družbenega zatiranja žensk in na tej enotni izkušnji družbenega kot neke zunanosti. V poznih 60. letih so oznako feminizem prevzele le določene radikalne skupine. Prav iz tega časa izvira izenačevanje ženskega gibanja s feminizmom. Prevladale so tri osrednje smeri feminizma: liberalna, radikalna in kulturna. Prva se je osredotočala na spremembe na institucionalni in vladni ravni, druga na konkretne spremembe v družbi, tretja pa je opozarjala na prednosti žensk. Proti koncu 20. stoletja se je fokus usmeril tudi na pravice žensk tretjega sveta in kar naenkrat se koncept zahodnega patriarhata ni več zdel tako pomemben.

Sredi 90. let se je v poplavi medijske, kulturne in ekonomske stratifikacije pojavil tretji val feminizma. Za boj proti seksizmu, rasizmu in klasicizmu je uporabil ironijo in sprevačanje pomenov ter simbolov. Feministke so skušale sabotirati in preoblikovati družbeni mehanizem in izpraševati naravo družbenega spola (Britannica).

Danes se v akademskih okvirih nekatere feministke ukvarjajo z dokumentiranjem neenakosti med spoloma in sprememb v družbenem položaju ter zastopanosti žensk v javnem sektorju. Tiste, ki izhajajo iz izhodišča, da je spol družbeni konstrukt, raziskujejo alternativne modele družbenih odnosov. Spet druge feministke izpostavljajo, da bi morale biti ustaljene hierarhije v političnem in družbenem svetu nadomeščene z decentralizirano ultra-demokracijo (Jalušič 1992, 121-127).

2.2 Feminizem in telo

Prvi poskusi teoretiziranja o telesu v feministični diskusiji segajo v pozná 70. leta. Veliko je bilo govora o tiraniji vitkosti in lepote, ki bi naj bila spolno specifična in patološka. Telo je bilo opredeljeno kot medij kultur in tarča družbene kontrole (Bordo 1989, 33). Je tudi prikaz boja, ki ga ženske bojujejo v vsakodnevnih praksah proti spolnim vlogam, dominaciji in pokornosti. Vprašanje, ki se poraja, je, kdo je odgovoren in kdo narekuje standarde lepote ter

kakšni so njegovi motivi in nameni. Lepota namreč vedno prisega na pravila, ki jo definirajo. Feministke so se večinoma strinjale, da ženske pri odločanju za lepotne prakse ne sledijo svojim interesom, saj so žrtve diskurza lepote.

Feministke prvega vala so se zavzemale predvsem za družbeno-politično enakopravnost žensk. Teoretičarke, kot so Simone de Beauvoir, Mary Wollstonecraft in Shulamith Firestone, so žensko telo obravnavale kot omejitve žensk pri njihovem dostopu do družbenih pravic. Opazale so konflikt med materinsko vlogo in vlogo političnega bitja. Specifičnost ženskih teles se je uporabljala za razlage različnih neenakih družbenih pozicij in miselnih sposobnosti dveh spolov. Feministke so se zatorej začele opredeljevati z netelesnimi kategorijami, prizadevanje za enakost pa so prenesle na intelektualne temelje abstraktnega univerzalizma in humanizma. To pojasnjuje tudi prvotno zavračanje vnovičnega raziskovanja pojmov ženske telesnosti (Grosz 2008, 41-44).

Feministke drugega vala so se osredotočile na problem objektivizacije žensk. Menile so, da so ženske v pogledu moškega objektivizirane in pasivne. Teoretičarke, kot so Juliet Mitchell, Julia Kristeva in Nancy Chodorow, so v feminizmu vpeljale marksistične in psihoanalitične ideje. Telo ne ovrednotijo tako negativno, saj ga vidijo kot biološki objekt, katerega reprezentacija in delovanje izražajo različno politično označevanje moškega in ženskega. Žensk ne zatira biologija sama, pač pa načini, na katere družbeni sistem osmišlja biologijo. Ob tej predpostavki so se usmerile v preobrazbe na področju družbenega spola. Vzpostavile so opozicijo med družbenim in biološkim spolom, ki je obveljala za osnovo teorij o telesu in spolu. Biološki spol se nanaša na posameznikove fizične lastnosti, družbeni spol pa je determiniran preko družbenih interakcij, vplivov, pričakovanj in idealov. Družbeni spol so označile za fluidnega, saj posameznik lahko spremeni lastno spolno identiteto (Grosz 2008, 44). Problematizirale so tudi blagovni karakter lepote, ki se kaže v velikih količinah denarja in časa porabljenega za lepotne prakse. Zato so zavzele pozicijo, ki zavrača vrednote in ideale lepega telesa ter slavi naravno telo. V večji meri zavračajo načine preoblikovanja telesa, kot so npr. estetska kirurgija in diete. Kljub zavračanju pa skušajo razumeti razloge, zakaj se ženske odločajo za plastične operacije (Holliday in drugi 2006, 183-185).

Sodobne feministke, kot so Luce Irigaray, Helene Cixous, Judith Butler, Naomi Schor in druge, pa telo vidijo kot ključno za razumevanje duševnega in družbenega življenja žensk. Ukvarjajo se s specifičnimi načini reprezentacij in rabe telesa v posamezni kulturi. Menijo, da so telesa prepletena s sistemi pomenov in označevanja, ki telo postavljajo v pozicijo predmeta

sistemov družbene prisile, vpisovanja zakonov in spolne ter ekonomske izmenjave (Grosz 2008, 45). Postfeminizem problematizira poimenovanje žensk kot žrtve ter v ospredje postavlja žensko avtonomijo, odgovornost in delovanje. Tudi v sferi spolnosti vidi potencial ženske moči, avtonomije in svobode. Zavzema se za preseganje diskurza, ki temelji na opoziciji biološkega in družbenega spola. Ženski subjekt je namreč v tem kontekstu zreduciran na telesnost in postavljen v biološki in telesni determinizem. S prevelikim poudarkom na telesne vidike se pozablja na širšo družbeno problematiko ženskega položaja (Witz 2000, 2-19).

Kljub številnim nasprotno si pogledom pa postfeminizma ne smemo obravnavati v relaciji proti feminizmu (Holliday in drugi 2006, 190-192). Glavna pozicija je enaka, razlikujejo se le v prijemih in določenih pogledih na vprašanja ženske podrejenosti. Telesa nikoli niso preoblikovana zgolj zaradi želje posameznika, saj na želje v veliki meri vplivajo zgodovinski in družbeni pogoji. Glede nekaterih vej postfeminizma se pojavljajo očitki, da pretiravajo v slavljenju kreativnega delovanja posameznikov in zanikajo sistemske vzorce.

2.3 Feminizem in Michel Foucault

Feministična diskusija se osredotoča na politične pomene, saj kozmetično kirurgijo označi za instanco ženskega žrtvovanja za ideal lepote. Zato se je kar hitro pojavila feministična interpretacija Foucaultove teorije o modernizaciji patriarhalne oblasti. Michel Foucault je pisal o disciplinarnih praksah, ki v oblastni »mašineriji« zadevajo tudi telesa. Feministke so njegovo teorijo prenesle na prakse, katerih namen je ustvarjanje krotkih ženskih teles za lažje ohranjanje patriarhata. Trdile so, da je telo artikulirano kot objekt, nadzirana pa sta tako njegov prostor kot čas. Nadzor se vrši predvsem na vizualni ravni. Ženske naj bi bile kulturno konstruiran objekt moške želje. S sledenjem lepotnih norm družbe se ženske postavijo v pozicijo objekta moškega pogleda (Zivlakovič 2008, 36). V dobi, ko se za ženske odpira javen prostor, se intenzivira tudi disciplina in upravljanje ženskih teles. Ženska telesa postajajo pokorna in krhka, saj je vsa njihova energija usmerjena v zunanje regulacije, transformacije in izboljšave. Preko normalizacije zahtevnih telesnih praks ženske postajajo bolj aktivne v modifikacijah lastnega telesa, posledično pa so manj družbeno vpletene (Bordo 1989). Te prakse reproducirajo seksizem in umetni konstrukt ženskosti. Vizualizacija vitkega telesa je postala ena najmočnejših strategij normaliziranja v našem stoletju, ki zagotavlja produkcijo samo-discipliniranih krotkih teles. Ta diskurz vsebuje niz patriarhalnih pravil, ki silijo telo k

urejanju in podrejanju. Disciplinarne prakse so del procesa, skozi katerega se oblikuje idealno žensko telo, njegova izurjenost in podrejenost. V takšno telo je vpisan status inferiornosti. Ženske imajo zato vedno občutek pomanjkljivosti, saj so ti projekti dejansko pasti. Zahtevajo radikalno telesno preobrazbo, a je vsaki ženski, ki se odloči za projekt, usojeno, da ji na neki točki spodleti. Te discipline zadevajo vse ženske, saj niso rasno ali razredno specifične. Anonimnost disciplinarnega nadzora daje vtis, da je produkcija ženskosti popolnoma prostovoljna in naravna. V zavesti ženske prebiva panoptični moški poznavalec, pred čigavim pogledom in sodbo stojijo. Ženska torej živi svoje telo, kot ga vidi patriarhalni drugi. Lepa ženska bo pritegnila pozornost in občudovanje, a le malo spoštovanja in družbene moči. Identifikacija žensk s seksualnostjo in telesom ne pripomore k dvigu njenega statusa. Pri neuspešnem prilagajanju temu sistemu se ženske kaznujejo. Pojavi se sram, ki je merilo razsežnosti do katerega so ženske ponotranjile patriarhalne standarde. Če ne dosega standardov ženskosti, v družbi ni sprejeta. Posplošen moški gledalec strukturira žensko zavest o sebi kot telesnem bitju. Imeti telo, ki daje občutek »ženstvenosti«, je bistveno za njeno samodojemanje. Zato projekte, ki želijo razkrinkati to tiransko mašinerijo, ženska dojema kot nekaj, kar ji grozi z deseksualizacijo in popolnim uničenjem. A mnoge feministke so prepričane, da je ohranitev ženske ženstvenosti združljivo z njenim bojem za osvoboditev (Bartky 2006, 57-58).

3 ESTETSKA KIRURGIJA

3.1 Razširjenost estetske kirurgije

Za estetsko kirurgijo se pogosto uporabljajo izrazi kot so »plastična«, »rekonstruktivna« in »kozmetična« kirurgija. Najširši je pojem plastične kirurgije, ki obsega vse ostale. S pomočjo rekonstruktivne kirurgije se zdravijo deformacije telesa po boleznih in nesrečah. Estetska oz. kozmetična kirurgija pa se nanaša na prostovoljne lepotne in pomlajevalne procedure. Razlika med plastično in estetsko kirurgijo je vrednotna in moralna, saj so njune discipline in prakse identične (Jones 2008, 1. pogl.).

Pojem plastična kirurgija izhaja iz grške besede *plastikos*, ki pomeni oblikovati oz. ulivati. Besedno zvezo so začeli uporabljati v 18. stoletju., in sicer za posege, ki odpravljajo deformacije in funkcionalne pomanjkljivosti telesa. Sprva so pojem enačili z rekonstrukcijo nosu, z razmahom rekonstruktivnih postopkov obraza in telesa pa se je začel uporabljati kot skupen. V renesansi je prišel v ospredje pojem »lepotna kirurgija«, ki je nakazoval vse bolj estetske dimenzije prakse. Besedo *lepotna* je na začetku 20. stoletja zamenjala *estetska* in tako terminu ter poklicu dodala strokovno vrednost (Gilman 1999, 8-13). Estetska kirurgija je praksa, ki ji družba ne pripisuje medicinske nuje, pač pa izraz nečimrnosti. Spada v širši režim tehnologij, praks in diskurzov, ki definirajo žensko telo kot pomanjkljivo in potrebno stalne transformacije (Jones 2008).

Samo v ZDA je bilo leta 2002 izvedenih 6,9 milijona lepotnih operacij, kar je 203 % več kot leta 1997. Glede na poročilo Ameriškega združenja plastičnih kirurgov (ASPS) za leto 2009 je število vseh posegov estetske kirurgije v ZDA v primerjavi z letom 2008 sicer padlo za 1 %, vendar v primerjavi z letom 2000 beležijo 69% porast števila posegov. Skupno letno število posegov znaša 12,5 milijona. Leta 2009 je bilo kar 91 % estetskih posegov izvedenih na ženskah. Najpogostejši kirurški posegi v letu 2009 so bili: povečanje prsi, korekcija zgornjih vek, liposukcija in korekcija nosu. Med nekirurškimi posegi pa sta bila najpogostejša vbrizg botoksa in kemični piling (ASPS 2010).

K vzponu dejavnosti je pripomogel napredek kirurških postopkov, ki postajajo vse bolj precizni in tehnološko dovršeni. Tehnološke novosti omogočajo boljše rezultate in zmanjšujejo nevarnosti ter travmatičnost procesa. Porast pa lahko pripišemo tudi vse večjemu družbenemu odobravanju estetske kirurgije. Podatki iz leta 2003 kažejo, da ima več kot polovica Američanov pozitiven odnos do estetske kirurgije, četrtnina vprašanih pa razmišlja o

estetskih posegih na lastnem telesu. Širši razmah plastičnih operacij je povezan s spremembo kulturnih norm glede telesa in lepote. Telo namreč ni več razumljeno kot od boga posredovana oblika. Danes estetska kirurgija poskuša obrniti ali vsaj upočasniti biološko uro. Včasih je bila večinoma namenjena korekturi abnormalnih teles, danes pa povsem normalnih, povprečnih teles, ki ne dosegajo trenutnih lepotnih idealov (Brooks 2004, 211). V diskurzu estetske kirurgije se medicina in znanost pri definiranju sprejemljivega videza pogajata s potrošniško kulturo, zato lahko govorimo o ekspanziji medicine na prvotno nemedicinska področja. Sprva medicinska procedura je postala profitna industrija z masovnim trgom (Bayer 2005, 13-18).

Eden od razlogov za porast estetske kirurgije je tudi deregulacija in komercializacija ameriške medicine. Povečala se je pogostost medijskega pokrivanja in oglaševanja estetske kirurgije. Z razmahom prostega časa in potrošništva po 2. svetovni vojni se je v oglasih prvič pojavila tudi estetska kirurgija, ki je nagovarjala slehernega posameznika. Kar je bila včasih domena bogatih in slavnih, danes predstavlja dogodivščino za običajna dekleta. Priča smo že pojavu t.i. odvisnežev od estetske kirurgije, ki se kompulzivno odločajo za vedno več posegov. Ameriško medicinsko društvo je leta 1975 sicer prepovedalo njeno oglaševanje, a je bila po mnogih pritožbah ponovno legalizirana leta 1982. To je bil začetek razmaha in popularnosti estetske kirurgije (Brooks 2004, 211). Z nenehnim pojavljanjem v medijih je estetska kirurgija dobila velik kulturni vpliv, ki ne zajema samo tistih, ki se je poslužujejo.

Suzanne Fraser razlaga porast estetske kirurgije kot posledico pozitivnega odnosa ženskih revij do te prakse in njihovega ignoriranja kritične feministične misli. Prav tako meni, da kljub kritičnosti feministične teorije, le-ta konstruira žensko željo po lepoti in »normalnosti« kot logično. Med vrsticami je torej možno zaznati dojemanje ženskosti in estetske kirurgije kot fundamentalno kompatibilni. Teksti mnogokrat opisujejo pacientke kot žrtev represivnega sistema, kar pozicionira ženske kot prešibke, da bi se lahko uprle kirurški intervenciji (Jones 2008, 15-21). Večina oglasov in člankov o estetski kirurgiji prakso obravnava v pozitivni luči. Ponavadi je s pomočjo prvoosebni izpovedi predstavljena kot pozitivna nova tehnologija reševanja fizičnih in psihičnih težav. Osebne izpovedi o estetski kirurgiji pa največkrat zajemajo besede, kot so pogum, neodvisnost in napredek. Večina jih prav tako ne omenja negativnih aspektov, če že, pa so prikazani kot posledica pacientovega pretiravanja oz. odvisnosti.

Virginia Blum tako npr. govori o novi kulturi, ki obkroža kozmetično kirurgijo. Poimenuje jo »vizualna kultura zvezd«, ki je centralna v postavljanju standardov lepote in ženskosti. Mediji so preplavljeni s podobami magičnih estetskih transformacij, ki ustvarjajo kulturno fantazijo novega telesa, ki ga je možno kupiti in ki spreminja življenje (Braun 2005, 348). Če so v 19. stoletju v medijih prevladovali poslovneži, vojaki, znanstveniki in umetniki, so danes v ospredju zgodbe hollywoodskih zvezd. Uspeh estetske kirurgije je med drugim posledica popularizacije lepotnega ideala v medijih in fascinacije nad zvezdniško kulturo (Featherstone in drugi 1991, 210-220).

Smo priča normalizaciji estetske kirurgije, ko se ženske več ne sprašujejo, ali se je poslužiti, temveč kdaj, kaj, kje in kako. Iz polja deviantnega, dvomljivega in patološko narcističnega se je premaknila v polje normalnega in pričakovanega. Ta preobrat vodi v inverzijo domene deviantnega, tako da postajajo stigmatizirane tiste ženske, ki estetske kirurgije ne uporabljajo (Morgan 1991, 28). V teh instancah se ne ustvarjajo zgolj lepa in mlada telesa, vendar predvsem bela, zahodnjaška, anglosaksonska telesa v narcističnem kontekstu.

Ta industrija pripada pozni modernosti, ki jo zaznamujejo potrošniški kapitalizem, tehnološki napredek, liberalni individualizem in predmetno dojetje telesa. Oglaševanje, mediji in kozmetična industrija so se združili pri oblikovanju globalnega kulturnega ustroja, ki ustvarja ideale za vse ženske na svetu. Zato lahko govorimo tudi o komercialni medicini, saj se njen trg in promocija širita zelo agresivno. Deluje na področju estetike, za katero stojijo dominantni koncepti »normalnosti«. Ker medikalizira videz, ki je naraven, postaja normalnost dosegljiva le s pomočjo medicinskih intervencij (Adams 2010, 757).

4 FEMINISTIČNA KRITIKA ESTETSKE KIRURGIJE

Feministična kritika estetske kirurgije se je razvila zaradi dejstva, da je okoli 90 % posegov izvedenih na ženskah. Kritike so se sprva nanašale na tveganja, ki jih estetska kirurgija prinaša, pozneje pa so se osredotočile na njen vpliv na konceptualizacijo telesa in identitete. V 70. letih je estetska kirurgija v feministični kritiki predstavljala dokaz za žensko patološko sovraštvo do sebe in lastnega objektiviziranega telesa. Ker še praksa ni bila tako razvita, so pacientkam estetske kirurgije celo pripisovali samouničujoča nagnjenja (Gimlin 2007, 43). Sodobnejše kritike se pojavljajo tudi zaradi kontroverznosti posegov v zdrava telesa. Kritike se ne nanašajo na ženske, ki se za prakso odločijo, vendar na ideološko ozadje prakse same. Kirurgi laično menijo, da je ženska želja po lepšem telesu nekaj normalnega. Medicina je skozi zgodovino žensko telo definirala kot pomanjkljivo in potrebno popravka. Priča smo družbenemu in kulturnemu sistemu, ki pri ženskah vzbuja permanentno nezadovoljstvo s svojim videzom (Adams 2010, 758-763). V mnogih državah zdravstveni sistem določa, kdo je upravičen do subvencionirane operacije. S tem se izoblikuje kulturni diskurz, preko katerega se izraža kontroverznost estetske kirurgije (Davis 1995, 14-38).

Kirurške tehnike in procedure se zdijo spolno nevtralne, a so individualne izkušnje telesa in vpletenosti globoko spolno določene. Pokazatelj tega so tudi statistični podatki, ki kažejo na prevlado ženskih pacientk. Vendar številni trdijo, da se razlike med zastopanostjo spolov manjšajo, saj se število moških, ki obiščejo estetskega kirurga, konstantno viša. To naj bi bil rezultat potrošniškega kapitalizma, ki nagovarja slehernega posameznika. A mnoge feministke se ne strinjajo s takšnim diskurzom enakosti, saj ta negira dolgo zgodovino ženskih lepotnih imperativov in specifičnost moškosti (Davis 2002, 50). Tako npr. S. Bordo gleda na diskurz enakosti kot na del širše kulturne težnje po izbrisu razlik, ki temeljijo na spolu, razredu, rasi, nacionalnosti in seksualnosti. Trdi, da se v diskurzu enakosti promovira ideal univerzalnosti želja, potreb in možnosti. Ta nov diskurz enakosti kozmetične industrije sovпада s procesom homogenizacije in nevtralizacije razlik med strukturnimi neenakosti sodobnih družb. V tem diskurzu so moški in ženske dojeti kot enakovredni subjekti, ki so podvrženi kulturnim idealom lepote. Na prvi pogled so mediji preplavljeni s podobami popolnega mišičastega moškega, a v resnici obstaja veliko hegemonskih podob moškosti. Na Zahodu utelešenje moči ne predstavlja mišičast, temveč racionalen moški. Moški na visokih položajih imajo moč in bogastvo, kar reproducira in legitimira družbene odnose, ki prinašajo dominanten položaj. Za moškost je torej značilna nadvlada razuma nad telesom, zato je telo manj pomembno. Če pa pride v ospredje, je to vedno aktivno telo, ki »naredi«, in ne telo, ki

»je narejeno«. Družba njihovo udejstvovanje razlaga z visoko tekmovalnostjo na delovnem mestu, kjer morajo tekrovati s privlačnimi ženskami in mladimi moškimi. Na stran so potisnjeni vzroki, kot so kultura narcisizma, nečimrnost in zagledanost vase. Moški se tako izognejo oznaki »pacient estetske kirurgije«. Zato lahko sklepamo, da bo kozmetična kirurgija še najprej ostala feminizirana, saj moških nikoli ne bo zadevala v tolikšni meri. Okupacija s telesnim videzom bi namreč pomenila transgresijo norm moškosti (Davis 2002, 59).

Večina feministk se tako strinja, da estetska industrija predstavlja tehnologijo, ki ženska telesa kolonizira v skladu z lepotnimi ideali. Obenem obstajajo mnenja, da estetska kirurgija sama po sebi reproducira normalizirana telesa in da ta praksa postaja rutina. Kozmetične biotehnologije so artikulirane znotraj tradicionalnih spolnih ideologij, saj žensko telo postavljajo kot objekt (kliničnega) pogleda. Te tehnike sprejemajo logiko željo po idealni ženski lepoti in različnost spreminjajo v enakost. Estetska kirurgija nenehno promovira pojmovanje grdote kot bolezni, ki jo lahko ozdravi kirurški poseg. Ženske to prognozo sprejmejo, saj jo podpira medicina, ki predstavlja pomembno družbeno avtoriteto. Medicina je zgodovinsko definirala žensko telo kot pomanjkljivo, zato je estetska kirurgija postala upravičena in samoumevna. Realno materialno telo se rekonstruira v skladu s kulturno determiniranimi ideali lepote. Telo je kodirano znotraj diskurza kulture, torej preko biotehnologije in medicine. Zato lahko govorimo o t. i. modni kirurgiji, saj sledi trenutnim kulturnim idealom Zahoda. Nove medicinske tehnike, spreminjajo materialno telo v vizualni medij in ga tako dekonstruirajo. Subjekti tega diskurza so največkrat ženske, moški pa so največkrat akterji, ki preoblikujejo njihova telesa (Balsamo v Mirzoeff 1998, 687-688).

Družbeno konstruirani diskurz o lepem telesu ustvarja potencialno neomejeni trg, saj so estetski kriteriji postavljeni tako visoko, da jih le redko kdo dosega. Vsak posameznik lahko postane kandidat za plastično operacijo, saj lepotnih idealov nihče ne dosega v celoti. Idealno telo je belo telo, ki je podrejeno trendom Zahoda in katerega si postopoma želijo ženske tudi drugod po svetu. Estetska kirurgija se ravna po estetskih idealih obraznih proporcij in simetrije. Medicinske knjige celo spodbujajo vključevanje likovne teorije v učne ure kozmetičnih kirurgov, saj bi tako lažje ocenili formo, dimenzije in deformacije pacientk. Seveda je tudi na področju merjenja idealnih proporcij večji poudarek na ženskah. Estetska kirurgija se pojavlja v debatah o kulturnih in estetskih zahtevah ženskosti, kjer je identificirana kot mehanizem, ki promovira skladnost in popolnost. Deluje namreč kot prisila na ženske, ki morajo slediti in sprejemati ideale ženske lepote ter mladosti (Braun 2005, 348).

Reproducira t. i. »plastična telesa«, ki predstavljajo neskončne možnosti preoblikovanja. Posameznika več ne omejuje zgodovina, družbeni položaj ali lastna biografija. Možnosti preoblikovanja podirajo tudi družbene determinante, kot so spol, rasa in starost (Bordo 1993). V današnji potrošniški družbi se želja po drugačnosti prepleta z željo po normalnosti (Gagne 2002).

4.1 Estetska kirurgija kot zatiranje

Na splošno lahko govorimo o dveh glavnih feminističnih perspektivah: o »perspektivi lažne zavesti« in o »perspektivi svobodne izbire«. Prva se osredotoča na pritiske, standarde in interese patriarhalne kulture, druga pa na potencialne pozitivne in osvobajajoče aspekte estetskih praks.

Kathryn Pauly Morgan (1991) je ena tistih, ki estetsko kirurgijo vidijo kot disciplinarno prakso patriarhalne kulture. Je mnenja, da se ženske odločajo za estetsko kirurške posege pod pogoji, ki onemogočajo nepristransko odločanje. Tako se odločijo, da bi ugodile normam ženskosti. Estetska kirurgija je namreč javni prikaz ženske, ki je podrejena moškemu pogledu in normam prisilne heteroseksualnosti. Te prakse niso sfera ženske aktivnosti in samooblikovanja, pač pa kažejo na žensko konformnost. Družba ženske pripravi do tega, da ne priznajo svojega telesa. V ozadju je kulturna kolonizacija ženskega telesa in tehnološki imperativ. Zato ne razume žensk in feministk, ki opravičujejo te prakse, saj so neetične, zatiralne in politično nekorektne. Posledično je etično le odklanjanje teh praks in ustvarjanje alternative. Čeprav ta izbira nudi novo integriteto v življenju žensk, pa se po drugi strani zaplete v vrsto medsebojnih nasprotij. Trdi, da estetska kirurgija povzroča »patološko inverzijo normalnosti«. Vedno več kirurško predelanih teles pomeni, da se naravnim telesom pripisuje značaj tehnološke primitivnosti in grdosti. Kirurško obdelana telesa pa si po drugi strani postajajo vse bolj podobna, kar izoblikuje t. i. estetsko konformnost. Meni, da tisto, kar sprva deluje kot instanca izbire, v resnici predstavlja instanco konformnosti. Številni dodajajo, da se ženska konformnost lepotnim idealom v veliki meri sklada s konformnostjo normam prisilne heteroseksualnosti.

Paradoks predstavlja tudi tanka meja med liberalizacijo in kolonizacijo ženskih teles. Zaskrbljujoče je namreč, da ima večjo vrednost umetno telo, saj je žensko telo videno kot potencial oz. surov material, ki mora biti obdelan v skladu z kulturnimi normami videza,

erotike, spola in lepote. Nekatere ženske trdijo, da jim estetska kirurgija omogoča protest in osvoboditev od danih in načrtanih telesnih omejitev. A prav tukaj postanejo ranljive do kolonialnih form moči, ki so izzvale protest na prvi črti. V iskanju neodvisnosti pa postanejo le še bolj odvisne od ocenjevanja in storitev lepote industrije. Osvoboditev in skrb za telo se torej vedno nanaša na pogled Drugega, ki pa zgolj odraža lepote ideale dominantne kulture. Ženske, ki se poslužujejo estetske kirurgije, delujejo kot racionalni potrošniki, saj je praksa izbirna.

Tudi beseda »kozmetična« ima ideološko funkcijo, saj je praksa vse prej kot kozmetična; prisotne so rane, kri in bolečina. Pritisk nove tehnologije se večja, saj s pomočjo medijev cilja na celotno žensko populacijo. Ženske, ki jo odvrčajo, so stigmatizirane kot zavrte, neodvisne, staromodne posameznice, ki ne dajo veliko na videz in ki odvrčajo svoj potencial. Nove tehnologije narekujejo nujnost mladosti in lepote za vsako žensko, ki si to lahko privošči. V strokovni in popularni literaturi normalnih razprav o variacijah ženskega telesa skorajda več ni, pač pa so problematični deli telesa opisani kot grdi, neustrezni in nenormalni, kar med ženskami le še poveča občutke sramu in gnusa. V razmerju s kirurško predelano populacijo je vedno več žensk označenih za grde in stare. Naravno telo torej postaja primitivno, zastarelo, preveč običajno in celo grdo.

Kritiki menijo, da je problem Morganove teorije, da je izvedla zgolj sekundarno analizo brez osebnega stika z ženskami, ki se odločajo za takšne rešitve. Identiteta je zanjo skupek ponotranjenih norm lepote, pri čemer zapostavlja improvizacijo žensk in njihovo kompleksnost. Ženske vidi zgolj kot žrtve sistema, ki jih oropa dostojanstva in zmožnosti racionalnih presoj. Vendar v kasnejših člankih priznava, da estetska kirurgija lahko pripomore k dvigu samozavesti ženske in njenemu uspešnejšemu delovanju v javnosti. Tako ženske same določajo svoje življenje in tvegajo na lastno odgovornost.

Podobnega mnenja kot Morganova je tudi Anne Balsamo, ki problematizira dejstvo, da je estetska kirurgija v rokah moških, ki posedujejo zahodne ideale lepote. Struktura obraznih kosti se namreč razlikuje od kulture do kulture, zato bi kirurgi morali upoštevati dejstvo, da so v drugih kulturah rasne kvalitete različno vrednotene. Kljub temu se večina kirurgov drži načela, da je treba ne glede na kulturo vsaki obliki obraza omogočiti harmoničen in estetski izgled. Težava se pojavi v že omenjenem posedovanju zahodnih lepote idealov, ki se osredotočajo na belo anglosaksonsko raso. Prav tako je opozorila na dejstvo, da razmah estetske kirurgije kaže na oddaljenost od telesa, ki ga dojemamo kot objekt. Morganova in

Balsamova sta mnenja, da se revolucionarni potencial estetske kirurgije skriva v poudarjanju, da je telo družbeni konstrukt. Obe sta pristašici Donne Haraway in njenega koncepta »cyborga« - sintetičnega prepleta človeškega telesa in stroja. »Cyborg« predstavlja nov model liberalnega pojmovanja samega sebe. Prihod novih tehnologij nam je namreč omogočil še nedoživeto zmožnost poseganja in preoblikovanja našega telesa. Zato telo vedno bolj dojemamo kot nestanoviten kulturni konstrukt, zmožen radikalne transformacije. Nove kombinacije telesa in tehnologije presegajo dihotomije človek/stroj, narava/kultura, moški/ženska itd. Presegajo se torej dualizmi, ki so bili ključni v dominiranju nad ženskami, naravo, živalmi ... Zato mnoge feministke menijo, da bi se ženske morale udeleževati v teh novih tehnologijah in jih izkoristiti sebi v prid. Prihodnost vidijo v svetu brez spolov in segregacije.

Clarke in Griffin (2007) dodajata, da medicinske in tehnološke intervencije bledijo tudi opozicije človek/stroj, narava/kultura, staro/mlado in žensko/moško. Čeprav so nekatere feministke upale, da bodo identitete s to fluidnostjo pridobile enakost in svobodo, menita, da je kibernetični svet bolj ali manj nerealen in idealiziran. Znotraj družbe je namreč mogoče ustvariti le organizme, ki delujejo v skladu z njenimi relacijami moči.

Tudi Naomi Wolf kritizira estetsko kirurgijo kot komercialno in represivno instanco. Ženske pozicionira kot žrtve kulture, ki slavi lepoto telesa, in žrtve medijskega diskurza, ki je mašinerija patriarhata, ki promovira idejo, da so ženska telesa inherentno bolna in nezadostna (Jones 2004, 28). Wolfova estetsko kirurgijo vidi zgolj kot eno izmed faz v nizu zgodovine ženske bolečine. V zgodovini sta ženski bolečino povzročali seksualnost in porod, danes pa je to lepota. Estetska kirurgija pretvarja naravne ženske v umetne stvaritve človeka. Njen razmah pripisuje predvsem manipulaciji ideje zdravega telesa. Promovira zdravo telo, a na račun hitrih površinskih popravkov trpi dolgoročno zdravje posameznika. Podobno kot v viktorijanskem času estetska kirurgija zdravo in aktivno žensko telo enači s patološkim. Če je v viktorijanski dobi medicina na ženske gledala skozi oči »reproduktivnega determinizma«, pa se danes vzpostavlja sistem »lepotnega determinizma«. Zato ženske v zadnjem stoletju predstavljajo večji del kliničnih pacientov, le da so se iz psihiatričnih ustanov preselile v ustanove estetske kirurgije. Ideologija omogoča kirurgom ustvarjanje žensk, ki jih hoče oz. potrebuje patriarhalna družba. Oba ideološka sistema sta žensko zdravje klasificirala kot groteskno abnormalno. Če sta v viktorijanski dobi za bolezen veljali menopavza in nosečnost, pa danes ženske za abnormalne razglašajo sicer zdrave dele teles, ki po njihovem mnenju ne

ustrezajo uveljavljenim lepotnim idealom. Ženske se počutijo kot pošasti, kljub temu da so njihova telesa povsem normalna in fizično funkcionalna. Lepotni mit nam torej preprečuje dožemanje lastnega ugodja normalnosti. Dandanes je ženska, ki je obdarjena z zdravim telesom in se lahko svobodno giblje ter doživi zavidenje vredno starost, ta dar odvzet. Popolnoma zdrava ženska je danes bolj nezadovoljna s svojim telesom, kot ljudje s prizadetim telesom. Prizadete ljudi družba sprejme in jim lajša življenje, medtem ko ženska telesa konstanto predstavljajo boj in spektakel. Klinični diskurz med ženskami ustvarja simptome mentalnih bolezni. Glavna karakteristika shizofrenije je tako npr. moten občutek lastnih telesnih meja. Nevrotik ima do lastnega telesa izjemno negativen in nasprotujoč si odnos, narcisoid pa nima realnega občutka, kaj se z njegovim telesom dogaja oz. v kakšnem stanju je. Kirurški odnos do ženskega telesa povzroča vse našteto. Po kirurški obdelavi ženska izgubi občutek za meje telesa, obremenjenost z videzom pa povzroča negativen odnos do telesa. Zdi se, da so ravno najbolj tipične poteze ženskosti označene za grde in bolne – od ekspresivnih obraznih gub in oblik prsi, vse do ženskih oblin in naravnih transformacij telesa po porodu. Wolfova meni, da ravno te poteze označujejo žensko, ki pridobiva na moči in izkušnjah, zato je družba namenoma oropa simbolične moči. Žensko telo se stara večji del življenja, prav tako ga sestavlja velik del maščob. Oba simbola se dojemata kot klinični objekt, tako da se moč in esenca ženske drastično znižata. Ideal ženske torej zanika pravo esenco ženske in promovira družbeni konstrukt (Wolf 1991, 218-269).

Carole Spitzack meni, da estetska kirurgija razvija prekrivajoče se mehanizme družbene kontrole. Klinično oko funkcionira podobno kot Foucaultov medikaliziran pogled, ki je disciplinaren, postavljen znotraj aparatov moči in znanja ter tako konstruira žensko telo kot patološko, pretirano, razuzdano in potencialno ogrožajoče. Ta pogled žensko telo sprva fragmentira v izolirane dele, nato pa jih redefinira kot patološke. Ko ženska sprejme to fragmentirano identiteto lastnega telesa, postane vsak del telesa potencialni način zdravljenja njene fizične abnormalnosti. Klinično oko tako medikalizira žensko telo in ga obenem obravnava kot objekt tehnološke rekonstrukcije.

Tudi Anne Balsamo kritizira potek in vrednotenje opravičenosti posega. Odločitve o lepotnih popravkih navadno potekajo tako, da kirurg pacientkino telo razdeli na dele in kose, nato pa določi njihovo problematičnost, obliko in nujnost posega. Proces fragmentacije podpira spolno ideologijo o ženskem telesu, ki ni nikoli dovolj popolno in je vedno potrebno kakšnega popravka. Prav tako se zdi, da je ženska odločitev za estetsko kirurgijo nekaj naravnega in

normalnega oziroma posledica preokupacije z videzom. Lepota telesa je obravnavana kot ženska odgovornost in naloga, saj bo njeno telo odločalo o njeni vrednosti in nagradah. Čeprav naj bi bila ta skrb njihova naloga, pa si ženske, ki se lepotnih posegov poslužujejo prepogosto, kaj hitro pridobijo oznako odvisnic (Balsamo v Mirzoeff 1998, 685-695).

Kritiki opozarjajo na nespecifičnost tega pristopa, saj niso vsi moški enako vplivni. Pristop prav tako nima empiričnih dokazov. Čeprav je fizična in simbolna bolečina žensk ob podreditvi lepotnim idealom realna, pa feministična kritika deluje na ravni družbenega diskurza in tako izpušča izkušnje žensk. Kritika podcenjuje vlogo, ki jo pri odločitvah igrajo starost, rasa, etnija in sloj. Zato moramo zraven spolne specifičnosti estetske kirurgije poudariti tudi dominantno vlogo anglosaksonskih idealov lepote in mladosti. Kritika prav tako ignorira zapleten proces integracije te izkušnje v identiteto žensk. Pacientke namreč naletijo na dvojno težavo. Sprva se soočajo z nezadovoljstvom, ko pa ga odpravijo, pa z opravičevanjem novega stanja (Gagne 2002).

4.2 Estetska kirurgija kot osvoboditev

Perspektiva svobodne izbire trdi, da se ženske za estetsko kirurgijo odločajo racionalno in svobodno. Glavna teoretičarka t. i. »perspektive svobodne izbire« je Kathy Davis. Feministična teoretičarka je za potrebe svoje knjige izvedla empirično raziskavo o motivih pacientk, ki se podvržejo estetski kirurgiji. Estetsko kirurgijo obravnava v povezavi z identiteto in ne toliko z lepoto. Na kulturni ravni je do prakse kritična, vendar se zaveda njenega pomena na individualni ravni. V praksi vidi možnost ženske samorealizacije. Ženske sprejmejo tveganja in se podajo pod kirurški nož, ker menijo, da bodo nadgradile karakteristike, ki so centralne njihovi identiteti. Davis poudarja, da lahko na ta način predelamo telo, ki bo bolje odražalo obstoječe sebstvo, in bi zato morali estetsko kirurgijo obravnavati kot poseg v identiteto (Gimlin 2000). Telo je centralnega pomena za identiteto, zato posamezniki za njegov videz močno garajo, še posebej, kadar menijo, da jih telo omejuje in onesrečuje.

Davisova se obenem poslužuje feministične kritike estetske kirurgije in ovrednotenja ženskih izkušenj z njo. Priznava opravičilno naravo klientov kozmetične kirurgije, vendar željo in prakso žensk razume kot posledico neke globlje avtentične želje. Do kozmetične kirurgije je kritična na kulturni ravni, a jo prav tako zanimajo pomeni in prakse na individualni ravni.

Upošteva spolni družbeni red, kjer so možnosti za ženske aktivnosti omejene ter ambivalentne in kjer kozmetična kirurgija ponuja možnosti utelešenja subjekta. Ženska se tako lahko izogne statusu objektiviziranega telesa in zaživi na nov način. Ženske se preko estetske kirurgije aktivno spopadajo z zahtevami patriarhalne družbe. Ta odločitev jim lahko prinese višji družbeni in ekonomski status in boljše karierne možnosti. Ker pridobijo tudi bolj pozitivno samopodobo, se prav tako izboljša njihova učinkovitost na drugih področjih (Holliday in Taylor 2006). Davisova zaključí, da je lahko estetska kirurgija vir moči tudi takrat, kadar gre za simptom zatiranja. Kljub zavedanju, da gre za nevarno in ideološko prakso, mnogim ženskam predstavlja edino rešitev za njihovo trpljenje.

Tudi Virginia Blum estetsko kirurgijo povezuje s vprašanjem ženske identitete. Razlika je le v tem, da željo po estetski popolnosti dojema kot normalno željo kulturnega momenta, saj je lepota postala nekaj običajnega in celo zapovedanega. Prav tako opozarja, da je ženska, ki se odloči za kirurški poseg, pripravljena za lepoto tvegati svoje življenje. Tema tveganja je v diskurzu o estetski kirurgiji vedno marginalizirana. Med razmišljanjem o tej temi le redko pomislimo na smrt, saj smo vzgojeni kot potencialni pacienti. Informacije o tveganjih so minimalne, potencialne negativne posledice pa povečini zamolčane (Braun 2005, 348).

Problem te pozicije je tudi nekritično sprejemanje hegemonskih idej normalnosti, ki je prav tako vpeta v kulturne relacije moči. Ker so naturalistične norme prav tako del dominantnih patriarhalnih struktur, tudi ta pristop telo obravnava kot pasiven objekt. Pri prvi teoriji je moč v rokah moških, pri drugi pa ga posedujejo ženske, ki se odločijo za estetsko kirurgijo. Oba pogleda spregledata ostale vire moči, kot so samopercepcija, socialna interakcija, modna industrija, mediji in medicina. Oba pristopa telo obravnavata kot pasiven objekt in ignorirata njegovo konstitutivno vlogo pri formaciji misli, čustev in aktivnosti (Gagne 2002).

Davisova je bila zaradi njene pozicije potisnjena v medicinsko-politični diskurz, saj reševanje ženske psihične bolečine zagovarja z estetsko kirurgijo. Je predstavnica »tabora«, ki v neki meri zagovarja estetsko kirurgijo. Njena pozicija je v definiranju vzrokov za nezadovoljstvo žensk pomanjkljiva, saj se osredotoča zgolj na reševanje le-teh. Tudi, če estetska kirurgija ublaži konflikt s samopodobo, je učinek le kratkoročen. Dolgoročno odvrta pozornost od temeljnih vzrokov za žensko nezadovoljstvo. Prav tako se s problemom razširjenosti estetske kirurgije ukvarja le na mikroravni in se tako s težavo ne sooča na širši, družbeni ravni. Ne dotakne se sistematičnih in strukturnih vzrokov ženske odtujitve od telesa. Če je Davisova pripomogla k preseganju pogleda na ženske kot žrtve, pa je precenila stopnjo individualne

moči v poseganju v družbeni sistem. Ko povzdiguje vlogo posameznika, obenem zanemari vlogo kulturnega konteksta in realnosti. Meredith Jones še opozarja, da je študija Kathy Davis nastala v specifičnem evropskem okolju, kjer je bila estetska kirurgija postavljena v okviru mentalnega zdravja. Študijo bi zato bilo potrebno postaviti v današnjo prevladujočo »kulturo preobrazb«.

Tudi v praksi estetska kirurgija predstavlja začasno rešitev in odvrnitev ženske pozornosti od dejanskih družbenih vzrokov in faktorjev njihovega nezadovoljstva. Predstavlja tehnološko rešitev za družbeni problem. Ločiti je treba individualne in družbene posledice teh praks. Na družbeni ravni je ta fenomen dosti bolj zaskrbljujoč, saj pri ženskah vzbudi stanje permanentnega nezadovoljstva (Negrin 2002, 23-26). Susan Bordo dodaja, da Davisova žensko željo postavi izven družbenih vrednot in zahtev. Poudari na vlogo potrošniškega sistema, ki temelji na ženskem dojemljanju »nepopolnosti«. Ta sistem vedno znova generira nove tehnologije in področja diagnostike in korekcije napak, ki jih predstavlja skozi retoriko osebne rasti (Jones 2008, 25).

4.3 Estetska kirurgija kot upor

Večina feministk estetsko kirurgijo dojema kot temeljno nasprotje vsem feminističnim vrednotam in ciljem. Kljub temu se je nekaj feministk spoprijelo z idejo o feministični estetski kirurgiji. Anne Balsamo, Kathryn Pauly Morgan in francoska umetnica Orlan npr. trdijo, da praksa estetske kirurgije ni sporna, pač pa da so sporni njeni cilji in diskurzi. Sicer kritična K. P. Morgan v estetski kirurgiji vidi tudi način upora (Jones 2008, 28). Iz te perspektive estetska kirurgija omogoča preseganje osnovnih telesnih omejitev materinstva in pasivnosti ter daje možnost za izražanje identitete.

Takšen pogled na estetsko kirurgijo je v umetniški praksi uprizorila feministična umetnica Orlan, katere delo je vsebovalo številne kozmetične operacije, ki so v skladu z ideali lepote transformirale njen obraz. Za osnovo rekonstrukcije obraza so ji služila tipična renesančna dela, ki so upodabljala žensko lepoto. Za idejno osnovo rekonstrukcije nosu je vzela skulpturo Diane, za usta je navdih našla v Boucherjevi Evropi, čelo je povzela po da Vincijevi Mona Lisi, brado po Botticellijevi Veneri in oči po Geromejevi Psihi. Za vsakim delom stoji neka zgodba oziroma simbol. Mona Lisa predstavlja transseksualnost ženske podobe, Diana agresivno avanturo, Evropa s slutnjo strmi v prihodnost na drugem kontinentu, Psiha s seboj

nosi ljubezen in spiritualno lakoto, Venera pa predstavlja plodnost in stvarnost. Njen obraz je tako kombinacija različnih pomenov in je kot tak utelešenje popolnosti. Občinstvo je prisostvovalo njenim kozmetičnim posegom, ki so potekali pod lokalno anestezijo. Orlan je bila pri zavesti, saj je hotela poseg spremeniti v gledališko predstavo novih razsežnosti. Med posegom je citirala psihoanalitične in literarne tekste ter bila oblečena v pomenljive kostume (Davis 1997, 170-175). Tako se je na lasten način radikalno izražala proti moški nadvladi. Javnost je obveščala o dejanskem poteku posega in posledicah (rane, otekline...). Ljudi je želela soočiti s tabuji oskrnjenja neokrnjenosti telesa. Rekonstruirala je svoj obraz, ki v naši kulturi poseduje privilegiran status, saj naj bi preko njega posredovali svojo osebnost. Obraz in identiteta, ki stoji za njim, se šteje za nekaj stabilnega in združenega. Orlan je na ta način destabilizirala stalnost identitete. Sprejela je idejo, da lahko tehnologija preseže vse telesne omejitve, in tako zanikala dejstvo, da smo določeni z nekaterimi biološkimi omejitvami. Preseganje telesa enači s preseganjem patriarhalne identifikacije žensk z njihovimi telesi. Razčlenila je enotnost same sebe, kar je nasprotno Davisovi trditvi, ki je plastično kirurgijo videla kot sredstvo za samoutelešenje žensk.

Tudi Morganova in Balsamova trdita, da je estetska kirurgija način preseganja organske enotnosti subjekta. Danes so biotehnologije sicer vzpostavljene v namen ohranjanja razlik med spoloma, a to bi se lahko v prihodnje spremenilo. Omogočajo namreč možnost radikalnega redefiniranja kdo smo in s tem povezanega preseganja spolnih identitet ter razlik. V ospredje prodira ideja, da je spol le igra vlog in ne biološko determinirana postavka. Prav tako ponuja možnost izzivanja patriarhalnih konceptov lepote s ponazarjanjem antiestetike in grdega. Menita, da se bo vedno več žensk zavedalo tehnik estetske kirurgije in si tako polastilo moško kontrolo nad njimi. Tako bodo spodkopane dinamike, ki določajo žensko odvisnost od moških. A ker estetska kirurgija zaradi finančnih in zdravstvenih razlogov ni dostopna vsem, transformacije telesa ustvarjajo socialno neenakost, upor znotraj te sfere pa lahko zavzame le aristokratsko formo.

Problematično je, da tudi ta diskusija obstaja znotraj dominantnih terminov estetike. Telo objektivizira, saj prav tako išče rešitev v transformaciji telesa, le da z drugačnimi nameni in interpretacijami (Negrin 2002, 27-40). Davisova kritizira, da so feministke znotraj te sfere glede prihodnosti in upora preveč utopične. Prav tako meni, da ignorirajo žensko trpljenje in obremenjenost z videzom. Ženske, ki skrbijo za videz enačijo z neizbežnimi zaporniki

sistema. V načinu upora so preveč radikalne, kar ženske oddaljuje od bolj zemeljskih in vsakodnevnih ter dostopnih načinov upora (Davis 1997, 178-179).

Estetska kirurgija je vsekakor sredstvo družbene kontrole nad ženskim telesom, a je obenem strategija, ki ženskam omogoča kontrolo nad svojim telesom. Da bi razumeli vzroke, zakaj se ženske odločajo za njih, moramo vsekakor upoštevati vse vidike feministične diskusije. Zato mnogi kritizirajo poenostavljeni dualistični pristop feministk in predlagajo teoretični model, ki bi obenem vseboval koncept družbenih pritiskov in individualnih odločitev. Čeprav je družbena moč neenako porazdeljena, ne moremo posplošiti, da jo posedujejo zgolj moški. Patricia Gagne (2002) poudarja, da zraven moškega pogleda lahko npr. govorimo tudi o kritičnem ženskem, kliničnem, rasnem, lastnem in seksualnem pogledu. Bolj kot posedovanje moči bi bilo potrebno raziskati, kako deluje in kakšne posledice ima. Estetska kirurgija je tehnika, preko katere se ženske aktivno in pasivno kreirajo. Gagnejeva izpostavi zahrbtno ponotranjeno hegemonijo, ki postavlja standarde lepote, ki delujejo kot naravni in normalni. Ženske, ki estetsko kirurgijo doživljajo kot osvobajajočo, tako kažejo na večjo raven internalizacije hegemonске lepote, kar jim onemogoča kritično refleksijo.

Mediji ustvarjajo, posredujejo in komunicirajo ideale lepote. Ženske revije se ustvarjajo s prepričanjem, da se spolnost prodaja, kar povečuje anksioznost in negotovost žensk. Tudi televizijski programi na subtilen način posredujejo idealni videz, povzročili pa so tudi t. i. zvezdniško kulturo. Svoje prispeva tudi modna industrija, ki definira obseg normalnega telesa, katerega se pozneje drži industrija za masovno proizvodnjo oblačil. Pritisk izvaja tudi ženski oz. generalizirani pogled, za katerim stoji skupna lepotna kultura žensk. Ženske dodatno ustvarjajo lepotni režim, preko katerega se konstruirajo in ponotranjijo lepotni ideali ter zahteve. Moški pogled je prisoten tako medosebno preko pozornosti, ki je posvečena ženskam, kot institucionalno preko medicine, medijev in mode. Čeprav imajo ženske del moči preko upiranja hegemonskim standardom, pa z uporomo tvegajo institucionalno diskriminacijo

Tudi Meredith Jones (2008) meni, da je estetska kirurgija kompleksna praksa, ki je zato ne moremo analizirati zgolj v terminih žrtev in aktivnih subjektov. Je mnenja, da živimo v kulturi preobrazbe, kjer je v modelu »prej in potem« prisotna reprezentacija estetske kirurgije, ki prikriva sam proces in bolečino. Ta model predstavlja magično transformacijo telesa in obraza, saj prikrije znatno emocionalno in fizično bolečino, tveganja ter trpljenje posameznic, ki se odločijo za estetski poseg.

5 ESTETSKA KIRURGIJA IN DRUŽBENI ODPOR DO STAROSTI

Družbeni odpor do starosti se od drugih form opresije razlikuje po tem, da doleti slehernega posameznika. Diskriminacija starejših se nanaša na sistematično stereotipizacijo in diskriminacijo ljudi na osnovi njihove starosti. Ker smo rojeni v kulturo, ki goji odpor do starejših, konec koncev zatiramo sami sebe, ko se trudimo ubežati ali prikriti znake staranja. Odpor sestavljajo stereotipi, kategorizacija, predsodki in pristranski odnos do starejših ljudi. Diskriminacija starejših cilja predvsem na posameznike srednjih let, zato govorimo o t. i. diskriminaciji srednjih let (Bayer 2005). Starostni znaki se kažejo predvsem na telesu, zato je telo osnova za tovrstno diskriminacijo. Zraven fizičnih znakov telesnega staranja moramo upoštevati tudi kulturno konstrukcijo starosti. Starost se v veliki meri povezuje s propadanjem in boleznijo, zato posameznika znaki staranja opominjajo na neizbežen konec njegove eksistence. Ti stereotipi pozna obdobja življenja obravnavajo kot obdobja fizične, finančne in družbene odvisnosti, aseksualnosti, nesreče, neuspeha in izgube mentalnih sposobnosti. V ozadju pa se skriva prvotni človeški strah pred umiranjem in smrtjo. Te korelacije seveda vplivajo na dojetje lastnega telesa. V današnji družbi se uspešno starajo posamezniki, ki se ne počutijo, obnašajo in zdijo, kot da bi se starali. Ideali mladostnega videza v veliki meri ciljajo na starejše ženske. Ideal starejše ženske se tako ne razlikuje kaj dosti od ideala mlade ženske. Tako vse ženske strmijo k zdravemu, vitkemu in spolno privlačnemu telesu (Calasanti in drugi 2006).

Del anti-starostnih tehnologij in mentalitete, katere rezultat so daljša srednja leta in komodifikacija generacijskih razlik, je tudi estetska kirurgija. Tudi estetska kirurgija je odvisna od opozicije mlado/staro. Diskurz estetske kirurgije daje pomen vzpostavitvi in ohranitvi mladosti in lepote ter kontroli starih teles. Zaradi družbenega prezira starosti, estetska kirurgija prav tako predstavlja možnost ohranjanja aktivnega statusa.

Vzpon kulta mladosti je povezan z upadom spoštovanja zrelih let. Potrošniška kultura s podobami mladosti, lepote in vitalnosti vzpostavlja nove oblike diskriminacije starejših na družbenem, političnem, zakonskem in medicinskem področju. Kult mladosti je povezan s patriarhalno ideologijo, saj ne bi obstajal brez nemočnih starejših žensk. Skrb za telo je prepleteno z družbeno odgovornostjo, saj stroški starejših let predstavljajo velik odstotek državnega proračuna. Telesna disciplina, ki minimalizira medicinsko oskrbo in ohranja posameznikovo produktivnost, se zato dojema kot posameznikova vrlina. Čeprav se zdi, da je

estetska kirurgija alternativa, pa svojo nujnost razglša skozi ohranjanje mističnega strahu pred staranjem.

Kirurško prirejanje kronološke starosti in skrb za videz predstavljata eleganten način staranja. Danes je estetska kirurgija med starejšimi ženskami višjega razreda norma, zato je izostanek od tega procesa celo zelo drzna gesta. Estetska kirurgija v ospredje postavlja tehnološko prestavitev naturalističnega koncepta identitete k materialnemu, saj kirurško posega v zgodovinsko, okoljsko, genetično in družbeno določeno telo. Kirurške intervencije se dogajajo le na površju telesa, pozabljajo pa na pomen zgodovine in kontinuitete telesa. Kozmetično spremenjeno telo je vrsta družbenega telesa, ki se razlikuje od starajočega in ekspresivnega osebnega telesa. Ekonomski in simbolični status mladega telesa ustvarja lažno in zapeljivo fantazijo o statičnih in nespremenljivih telesih. Starost se dojema kot družbeni konstrukt, ki ga lahko s telesnimi praksami preidemo. Ta diskurz zanika stara leta, kar je bistvo družbenega odpora do starosti (Gibson 2006). Zaradi pomanjkanja lastnega notranjega občutka za staranje se želje po mladostnem videzu lahko uspešno tržijo. Estetske intervencije nimajo toliko opraviti z ohranjanjem mladosti, pač pa z vzpostavljanjem estetskega videza starega telesa. Zunanji znaki starega telesa posameznika vse preveč opominjajo na bližino smrti, zato jih ljudje skušamo prikriti. Razpon in popularnost estetske kirurgije med starejšimi odseva družbeno neodobravanje znakov starosti. Telo je centralnega pomena za identiteto in staranje, zato ohranjanje mladostnega videza postaja vseživljenjski projekt, ki zahteva mnogo časa, energije in denarja. Uspešno se starajo tisti, ki delujejo zdravo, vitko, privlačno in neodvisno. Telo starejših žensk je postalo subjekt nove vrste discipline aktivnosti, tako da večina žensk sprejme stereotipne standarde. Estetska kirurgija uveljavlja mit večnosti in neodvisnosti od starosti ter družbeno konstrukcijo starosti. Potreba po zanikanju staranja pa leži v osrčju diskriminacije starejših (Calasanti in drugi 2006).

Čeprav bi naj obstajali univerzalni pokazatelji starega telesa, se ženske soočajo z dvojnimi standardi staranja. Ti se tako kažejo tudi v diskriminatorni politiki zdravstvenega sistema, ki je na primer bolj naklonjen kritju akutnih boleznih, ki so bolj pogoste pri starejših moških. Ženske v veliki meri pestijo kronične bolezni, ki niso na seznamu zdravstvenega zavarovanja. Ženske prav tako predstavljajo večinski delež populacije domov za ostarele, ki jih zdravstveni sistem prav tako izpušča. Večji del starostne diskriminacije pa se dogaja na subtilni vsakodnevni ravni, izven socialnih institucij. Diskriminacija deluje zahrbtno, saj je najuspešnejša, ko je internalizirana s strani ciljne skupine. Raziskave tako kažejo, da starejše

ženske ohranjajo diskriminatorne starostne in lepote ideale tudi takrat, ko trdijo, da je zdravje večjega pomena kot videz. Telesne znake staranja dojemajo bolj neprivlačne kot moški njihovih let (Hatch 2005). Ženske, ki uporabljajo anti-starostne tehnike, estetsko kirurgijo nekritično povezujejo s pozitivnimi atributi, kot so dvig samozavesti, neodvisnosti, poguma in praktičnosti. Z redefiniranjem estetske kirurgije kot racionalne in praktične prakse, so pacientke nevtralizirale odločitev, ki je včasih veljala za sporno in deviantno. Z normalizacijo lepotnih in anti-starostnih tehnik (eksplicitno in implicitno) ustvarjajo diskurz, ki kot kontrastno in manj normalno obravnava naravno staro telo. S pozicioniranjem estetske kirurgije v domeno normalnega pripomorejo k patologizaciji naravnega staranja. Naravno staranje se tako povezuje s pomanjkanjem samozavedanja in ignoranco do družbenih zahtev. Stara telesa so tako vse manj dopustna, saj obstaja vedno več načinov, da se jim izognemo. Konstantno nas opominjajo, da lahko s svojim telesom naredimo, kar želimo. Ženske s pomočjo anti-starostnih tehnologij kažejo pripravljenost na borbo proti naravi lastnega telesa, a z poudarjanjem pomena telesa ženske ohranjajo svojo pozicijo telesnega objekta. Antistarostne tehnike ohranjajo podrejeno pozicijo žensk, saj jih reducirajo zgolj na telo (Brooks 2008).

Ženske s staranjem doleti poniževalni proces postopne seksualne izključitve. Ta je med drugim posledica socialnega kapitala, ki je v neki meri vezan tudi na zunanji videz ženske. Disciplinarni pogled mladosti ohranja neenakost starostnih skupin in pozicionira posameznike v podrejen status. S staranjem ženske izgubljajo seksualno privlačnost in se s področja poželjivega moškega pogleda odmikajo v področje kritičnega pogleda mladosti. Njihova deseksualizacija prinaša več moči mladim ženskam, ki tako v odnosih s privilegiranimi moškimi še lažje pridobivajo na moči. T. i. fizični kapital, kot nosilec moči in statusa, predstavlja temelj oblikovanja družbenega kapitala. Posameznikovo delo na telesu se preko zvišanega družbenega statusa poplača na družbeni ravni. Bližje kot je posameznikovo telo idealom, večji fizični kapital vsebuje. V potrošniški družbi to pomeni, da ima telo večjo tržno vrednost (Bourdieu 2002). V starejših letih ženske zajame občutek krivde, saj niso več zmožne slediti imperativu lepote in mladosti. Četudi ženska uspe ohraniti pozitivno samopodobo, je ta v nasprotju z njenimi izkušnjami in kulturo (Calasanti 2006, 13-30). Starejše ženske se za estetske posege odločajo iz strahu pred družbeno nevidnostjo, izgubo partnerja ali delovnega mesta. Odločitev dojemajo kot vseživljenjsko investicijo v svoj videz. (Clarke in Griffin 2007, 18).

Cilj družbenega diskurza o mladosti in starosti je ohranitev starega in spremenjenega telesa v mejah še sprejemljive (mladostne) ženskosti ter preprečevanje telesnih sprememb še preden se pojavijo. Estetska kirurgija cilja tako na korekcijo mladih hčera, kot njihovih starih mater. Ženske bijejo neprestano bitko proti času, tako da so jim odvzete potencialne oblike svobode in nova izkustva časa ter prostora v starejšem življenjskem obdobju. Hčere in matere počasi vedno bolj zasedajo isti časovni prostor, kar izniči generacijski prepad estetike in med njimi vzbuja položaj tekmic (Jones 2008). Ohranjanje mladostnih obraznih potez je v skladu s patriarhalnimi standardi podrejene ženske. Nezrele obrazne poteze se namreč povezuje z odvisno, šibko in manj inteligentno osebo (Franzoi 2001, 179). Družba postavlja reproduktivne ženske v situacijo, ko jih v nedogled dojema kot mladostne. Tako se ženske distancirajo od post-reproduktivne vloge, družba pa jih še naprej ceni zgolj glede na njihov videz in ne glede na njihovo vlogo in prispevek k družbi (Jones 2008).

Ženske so vedno bile priča dvojni diskriminaciji: na osnovi spola in starosti. Ženske v starejših letih se z estetsko kirurgijo borijo tako za doseganje in ohranjanje lepotnih idealov kot proti družbeni nevidnosti in diskriminaciji na delovnem mestu. Zato prihaja do psihičnih napetosti med željo po fizični in socialni sprejetosti ter realnostjo staranja. Še bolj problematično pa je žensko sprejemanje stereotipnih zahtev, čeprav se njihovih posledic zavedajo (Clarke in drugi 2008).

Ob pogledu v prihodnost je Toni Calasanti glede preseganja odpora do starosti pesimistična. Gibanja, ki se poskušajo upreti družbenemu odporu do starosti, v resnici ne počno nič drugega, kot da točko pri kateri biološko gledano postanejo telesa stara, postavijo prenizko, zaradi česar so ljudje pripravljene potrošiti neizmerne količine denarja, da bi se ji izognili. Zanimanje za estetsko kirurgijo naj bi se nekoliko zmanjšalo šele po 65. letu, ko se posamezniki sprijaznijo s starim telesom. A medicina še naprej promovira in enači zdravje z mladimi telesi. Ker se bodo naša telesa še naprej starala, bo anti-starostna industrija cvetela še naprej (Calasanti 2005).

Erdman B. Palmore pa meni, da so za boj proti družbenemu odporu do staranja potrebne spremembe na individualni in družbeni ravni. Na individualni ravni predlaga spremembe pri izobraževanju, propagandi in sloganih. Predsodke bi lahko izzvali tudi z raznimi testi in vprašalniki in s poudarjanjem pozitivnih aspektov staranja. Spoštovanje do starejših bi lahko gojile tudi religijske institucije, ki imajo velik vpliv na množice. Prav tako bi bile potrebne celovite spremembe v medijih, saj bi le-ti zlahka zreducirali stereotipne in zmotne predstave o

staranju. Nadomestiti bi jih morali pozitivni modeli staranja, ki bi v ospredje postavili zdrave, aktivne in produktivne starostnike. Ker je odpor do staranja družbeno zakoreninjen, bi bile potrebne spremembe tudi na institucionalni ravni. Potrebno je zreducirati zaposlitveno, zdravstveno in zakonsko diskriminacijo ter urediti socialno varnost za starostnike. Izogniti bi se bilo treba tudi ustanovam in programom, ki so namenjeni izključno starejšim, saj takšna politika le stopnjuje njihovo segregacijo (Palmore 1999, 259-261).

V ženskih študijah so se šele nedavno pojavile debate o staranju, saj so se feministke osredotočale predvsem na spolno definirano telo. Tako na področju feminističnih študij, kot tudi v sociologiji, so v preteklosti ogromno časa posvetili predvsem raziskovanju mladosti in mladega telesa. Tako na primer še ni bilo raziskano, kako leta vplivajo na dožemanje spola. Pod vprašaj bi bilo potrebno postaviti tudi teze o aseksualnosti in androgenosti starejših ljudi.

6 SKLEP

V sodobni potrošniški družbi ima telo velik simbolni pomen, zato delo na lastnem telesu predstavlja vseživljenjski projekt. Ker družba za telesne ideale postavlja nedosegljive standarde, ima posameznik nenehen občutek, da je njegovo telo potrebno popravkov. Predvsem pri ženskah je telo postalo center njihove identitete in samo-dojemanja. Samoumevno je, da si v družbi, ki najbolj ceni videz, vsak prizadeva za doseganje idealov. Michel Foucault bi rekel, da družbeni diskurz vsebuje niz patriarhalnih pravil, ki silijo telo k urejanju in podrejanju. V zavesti ženske prebiva panoptični moški poznavalec, pred čigavim pogledom in sodbo stoji.

Estetska kirurgija si je s pomočjo medijev in medicine prisvojila status legitimne in popularne poti za doseganje idealov lepote in mladosti. Priča smo normalizaciji estetske kirurgije, povečala pa se je tudi intenzivnost medijskega oglaševanja estetske kirurgije. Fenomen pripada pozni modernosti, ki jo zaznamujejo potrošniški kapitalizem, tehnološki napredek, liberalni individualizem in predmetno dojemanje telesa.

Feministična kritika estetske kirurgije se je razvila zaradi dejstva, da je okoli 90 % posegov izvedenih na ženskah. Kritike so se sprva nanašale na tveganja, ki jih estetska kirurgija prinaša, pozneje pa so se osredotočile na njen vpliv na konceptualizacijo telesa in identitete. Moja teza, da feministični diskurz estetsko kirurgijo dojema kot zatiranje ženskih teles, se je potrdila le v določeni meri. V feminističnih debatah o estetski kirurgiji sta se izoblikovali dve poziciji. Prva trdi, da estetska kirurgija predstavlja javni prikaz ženske, ki je podrejena moškemu pogledu in normam prisilne heteroseksualnosti. Druge feministke pa se osredotočajo na individualno raven in v praksi vidijo potencial ženske osvoboditve iz primeža patriarhalnih idealov. Spet druge so se spoprijele z idejo o feministični estetski kirurgiji, kot načinu preseganja organske enotnosti subjekta. Estetske prakse ponujajo potencialno možnost izzivanja patriarhalnih konceptov lepote s ponazarjanjem anti-estetike in grdega.

Estetska kirurgija je vsekakor sredstvo družbene kontrole nad ženskim telesom, a je obenem strategija, ki ženskam omogoča kontrolo nad svojim telesom. Da bi razumeli vzroke, zakaj se ženske odločajo za njih, moramo vsekakor upoštevati oba vidika. Zato mnogi kritizirajo poenostavljeni dualistični pristop feministk in predlagajo teoretični model, ki bi obenem vseboval koncept družbenih pritiskov ter individualnih odločitev. Poudarjajo, da lahko zraven moškega pogleda govorimo tudi o kritičnem ženskem, kliničnem, rasnem, lastnem in

seksualnem pogledu. Bolj kot posedovanje moči, bi bilo potrebno raziskati, kako deluje in kakšne posledice ima.

Estetska kirurgija je prav tako del anti-starostnih tehnologij in mentalitete, zato prispeva k uveljavljanju kulta mladosti in družbenega odpora do staranja. Dejstvo je, da starejše ženske največ družbene moči izgubljajo ravno preko družbenega sprejemanja anti-starostnih praks. Ker so ženske izpostavljene dvojni diskriminaciji na osnovi spola in starosti, sem pozornost namenila tudi družbenemu imperativu mladosti. Ženske v starejših letih se preko estetske kirurgije borijo tako za doseganje in ohranjanje lepotnih idealov, kot tudi proti družbeni nevidnosti. Zanimanje za estetsko kirurgijo naj bi se nekoliko zmanjšalo šele po 65. letu, ko se posamezniki sprijaznijo s starim telesom. Vendar medicina še naprej promovira in enači zdravje z mladimi telesi. Ker se bodo naša telesa še naprej starala, bo anti-starostna industrija cvetela vse dokler bo mladost predstavljala družbeni ideal. Estetska kirurgija predstavlja tehnološko rešitev za družbeni problem. Na družbeni ravni je fenomen zaskrbljujoč, saj pri ženskah ustvarja stanje permanentnega nezadovoljstva s telesom. A dokler bodo ženske iskale rešitev za nezadovoljstvo v estetski kirurgiji, bo v ospredje težko izpostaviti družbene faktorje, ki delujejo iz ozadja.

7 LITERATURA

- Adams, Josh. 2010. Motivational Narratives and Assessments of the Body After Cosmetic Surgery. *Qualitative Health Research* 20 (9): 755-767.
- American Society for Aesthetic Plastic Surgery. 2010. *2010 Report of the 2009 Statistics*. Dostopno prek: <http://plasticsurgery.org/Documents/Media/statistics/2009-US-cosmeticeconstructiveplasticsurgeryminimally-invasive-statistics.pdf> (20. avgust 2010).
- Balsamo, Anne. 1992. On the Cutting Age: Cosmetic Surgery and the Tehnological Production of the Gendered Body. V *The visual culture reader*, ur. Nicholas Mirzoeff, 685-695. New York: Routledge.
- Bartky, Sandra. 2006. Foucault, ženskost in modernizacija patriarhalne oblasti. *Delta* 12 (1-2): 57-85.
- Bayer, Kathryn. 2005. Cosmetic Surgery and Cosmetics: Redefining the Appearance of Age. *Generations* 29 (3): 13-18.
- Bordo, Susan. 1989. The Body and the Reproduction of Gender: A Feminist Appropriation of Foucault. V *Gender/Body/Knowledge: Feminist Reconstructions of Being and Knowing*, ur. Alison Jaggar in Susan Bordo, 13-33. New York: Rutgers Unviersity Press.
- Bordo, Susan. 1993. The Body and the Reproduction of Femininity. V *Unbearable Weight: Feminism, Western Culture and the Body*, ur. Susan Bordo, 165-185. California: University of Califonia Press.
- Britannica.2010. *History of feminism*. Dostopno prek: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/724633/feminism/216004/History-of-feminism> (20.julij 2010).
- Bourdieu, Pierre. 2002. *Praklični čut I*. Ljubljana: Studia Humanitatis.
- Braun, Virginia. 2005. Just a Nip and a Tuck? The Culture of Cosmetic Surgery. *Feminism & Psychology* 15 (3): 345-350.
- Brooks, Abigail L. 2004. Under the Knife and Proud of It: An Analysis of the Normalization of Cosmetic Surgery. *Critical Sociology* 30 (2): 201-239.
- ---2008. *Growing Older in a Surgical Age : An Analysis of Womens Lived Experiences and Interpretations of Aging in an Era of Cosmetic Surgery*. Boston: Boston College.

- Calasanti, Toni. 2005. Ageism, Gravity, and Gender: Experiences of Aging Bodies. *Generations* 29 (3): 8-12.
- Calasanti, Toni M., Kathleen F. Slevin in Neal King. 2006. Ageism and Feminism: From "Et Cetera" to Center. *NWSA Journal* 18 (1): 13-30.
- Clarke, Laura Hurd in Meridith Griffin. 2007. The body natural and the body unnatural: Beauty work and aging. *Journal of Aging Studies* 21 (3): 197-201.
- Davis, Kathy. 2002. A Dubious Equality: Men, Women and Cosmetic Surgery. *Body & Society* 8 (1): 49-65.
- --- 1997. *Embodied Practices: Feminist Perspectives on the Body*. London: SAGE Publications.
- --- 1995. *Reshaping the Female Body: The Dilemma of Cosmetic Surgery*. New York: Routledge.
- Featherstone, Mike. 2010. Body, Image and Affect in Consumer Culture. *Body & Society* 16 (1): 193-221.
- Featherstone, Mike, Mike Hepworth in Bryan Turner. 1991. *The Body; Social Process and Cultural Theory*. London: Sage Publications.
- Franzoi, Stephen. 2001. Is Female Body Esteem Shaped by Benevolent Sexism?. *Sex Roles* 44 (¾): 177-188.
- Gagne, Patricia in Deanna Mcgaughey. 2002. Designing Women: Cultural Hegemony and the Exercise of Power among Women Who Have Undergone Elective Mammoplasty. *Gender & Society* 16 (6): 814-838.
- Gibson, Margaret. 2006. Bodies Without Histories: Cosmetic Surgery and the Undoing of Time. *Australian Feminist Studies* 21(4): 49.
- Gilman, Sander L. 1999. *Making the body beautiful: A cultural history of aesthetic surgery*. New Jersey :Princeton University Press.
- Gimlin, Debra. 2000. Cosmetic Surgery: Beauty as Commodity. *Qualitative Sociology* 23 (1): 77-98.
- --- 2007. Accounting for Cosmetic Surgery in the USA and Great Britain: A Cross-cultural Analysis of Women's Narratives. *Body & Society* 13 (1): 41-60.
- Grosz, Elizabeth. 2008. *Neulovljiva telesa; H korporealnemu feminizmu*. Ljubljana: Zavod EMANAT.
- Hatch, Laurie Russell. 2005. Gender and Ageism. *American Society on Aging* 29 (3): 19-24.

- Holliday, Ruth in Jacqueline Sanchez Taylor. 2006. Aesthetic surgery as false beauty. *Feminist Theory* 7 (2): 179-195.
- Jalušič, Vlasta. 1992. *Dokler se ne vmešajo ženske*. Ljubljana: Krt.
- Jones, Meredith. 2004. Mutton Cut Up as Lamb: Mothers, Daughters and Cosmetic Surgery. *Continuum* 18 (4): 525-539.
- --- 2008. *Skintight: An Anatomy of Cosmetic Surgery*. New York: Berg Publishing.
- Morgan, Kathryn Pauly. 1991. Women and the Knife: Cosmetic Surgery and Colonization of Women's Bodies. *Hypatia* 6 (3): 25-53.
- Negrin, Llewellyn. 2002. Cosmetic Surgery and the Eclipse of Identity. *Body & Society* 8 (4): 21-42.
- Palmore, Erdman B. 1999. *Ageism: Negative and positive*. New York: Springer Publishing.
- Suchet, Melanie. 2009. The 21st Century Body: Introduction. *Studies in Gender and Sexuality* 10 (3): 113-118.
- Witz, Anne. 2000. Whose Body Matters? Feminist Sociology and the Corporeal Turn in Sociology and Feminism. *Body and Society* 6 (2): 1-24.
- Woolf, Naomi. 1991. *The beauty myth: how images of beauty are used against women*. New York: Doubleday.
- Zivlakovič, Nina. 2009. *Lepotne operacije v sodobni potrošni družbi*. Diplomsko delo. Ljubljana: FDV.